

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

22e jaargang nr. 26

29 juni 1969

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Een, twee, drie, vier, vijf, de bakker sloeg zijn wijf

Vóór de psychologische mode in de opvoeding, gepopulariseerd door damestijdschriften, en vóór de kinder-radio en -televisie, werden de kinderen ook al opgevoed: ja echt. Vooral door de ouders, en de grootmoeders. Ging dat nu zo slecht, of anders gezegd: doen we het nu zoveel beter? In elk geval wist men toen dat een kind moet worden opgevoed en dat daar lijn in moet zitten; dat een kind allerlei moet worden bijgebracht, en dat een kind als het ware erom vraagt om te worden „opgevoed”, om wat te leren, om te weten ook, waar het zich aan te houden heeft. Er was niet veel kinderpsychologie bij, maar men beseftte wel waar het bij opvoeden om ging; dat was vaak heel naïef gedacht, maar de huidige pedagogische inzichten, overtuigingen en principes — vooral die van een kind niet te mogen dwingen, korthouden of frustreren — zijn zeker net zo onnozel.

Veel en velerlei werd vroeger vaak doeltreffender bijgebracht dan men nu vaak beseft. In oude kinderspelletjes, rijmpjes, aftelversjes, enz. zit een schat van praktische pedagogiek, die door moderne radioversjes veelal niet wordt vervangen.

Het begon al met de bakerrijmpjes. Met „klap es in je handjes” leerde het kindje niet alleen handenklappen en de armpjes omhoog steken, maar ook de eigen naam in het verband van het liedje. Zo leerde een kind ook tellen lang voor het begrip van getal en tellen had.

Een, twee, drie, Mijn zusje heet Marie...

Een, twee, drie, vier, Hoedje van, hoedje van,
Een, twee, drie, vier...

Een, twee, drie, vier, vijf, De bakker sloeg zijn
wijf...

Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, Anne met
de bochel kwam ik tegen...

Zo kende een kind voor het op school kwam al
de namen van vele getallen, en die hoefde het
dan op school niet meer te leren.

Zo ging het ook met de kennis van en later het

benoemen van de vingers.

En nu? Vroeger was het een kind uit een primitief, niet stimulerend milieu, dat de vingers niet kende. Nu zie ik heel wat kinderen uit ontwikkelde gezinnen, die als ze op de schoolleeftijd zijn, of later, de namen van de vingers niet hebben geleerd, niet kunnen tellen, en nog geen notie hebben van het alfabet. Dat is niet meer nodig, dat laatste. En het telefoonboek dan, en opzoeken in een woordenboek?

Zo hadden honderden liedjes, spelletjes, familiebezigheden, een nuttige pedagogische functie. Met „Alle vogels vliegen” leerden kinderen snel kritisch te kiezen; met „Ik zie, ik zie wat jij niet ziet” werden ze getraind in combineren en doelgericht zoeken.

Wat betekende het niet voor kleine meisjes poppenkleertjes te maken met moeder, ook al mochten ze aanvankelijk alleen maar wat vasthouden en aangeven; een lappenpop was ook bijzonder en minstens zo mooi en interessant als een dure gekochte; om van een lappendeken maar niet te spreken. Een pop geknoopt uit een zakdoek... wat enig. Wat een schat! En vliegers plakken, die echt kunnen opgaan, met het probleem van de niet te zware en niet te lichte staart bij het oplaten... Als je moeder of je vader je daarbij kan helpen... Wat een contact van ouder met kind; wat een instructie voor het kind dat de ouder op de vingers mocht kijken, en ook mocht helpen... Ook als er wat gebroken was: een klos van een schoolbord, een poppekop, die gelijmd kon worden of een pruik die er weer op gezet kon worden; een ontkleed speelgoed, dat bijgeschilderd kon worden... wat een alwetende en alkunnende ouder...!! Maar die heeft een kind toch juist nodig.

Een vader die met een of twee stel wielen onder een „zeepkist” een echte wagen voor zijn zoons kan maken, een echte kar, waar ze mee kunnen rossen, omduvelen, dat is pas een echte

een radio-uitzending van zondag 29 juni 1969

vader die wat kan. Dat die vader tevens een voorman is op een fabriek, of een prima vakman, laat staan dat hij kantoorheer, directeur van een bedrijf of geleerde is, dat betekent niets voor een jongen. Maar dat die vader echt wat kan; begrijpt U: ècht wat kan...

Een zelfgemaakte sabel of slagbout, waarbij je hem geholpen hebt, een pop uit een stuk hout gesneden dat al wat op een pop leek, dat is kunst... niet of je op een tentoonstelling uitkomt...

En dan het tikken van ritme van bekende liedjes, gewone school- en kinderliedjes, liedjes die het gehele volk kent, althans kende, en raden wat dat is. Wie goed geraden heeft krijgt de beurt van tikken. Zo leer je eerst ritme.

Men diskussieert er tegenwoordig veel over of een kind ook een taak in het gezin mag of moet hebben — als U modern interessant wil doen, spreek dan van een „taakje”. Of mag je een kind niet belasten? Het is wel zwaarwichtige problematiek maar het is gepraat uit de volwassenen sfeer. Als kinderen in een speelse sfeer mogen helpen, en je de lof tuit over wat ze al kunnen op het gebied van tafel dekken, is dat natuurlijk best; bovendien kan het kind het dan later ook. Of als ze mogen helpen afdrogen in de keuken onder het luisteren naar verhaaltjes of sprookjes, of nog mooier, naar verhalen van hoe ondeugend je zelf wel was geweest; of wat het kind zelf deed toen ze nog „klein” was. Dan gaat het niet om plichten, maar om pleziertjes. Men moet zulke dingen nu eenmaal niet van volwassenen standpunt bekijken. Wat dat helpen in de keuken betreft, dat was nu bij vorige generaties juist bij de welgestelden vaak taboe: daar hoorde een kind uit „ons milieu” niet. En zo heb ik heel wat vrouwen uit zulke kringen gekend, die geen koffie konden zetten, niet wisten dat je op de richeltjes van de plinten moet letten, en die erg breekers waren, omdat ze als kind geen oefening hadden gehad.

Ten onrechte is de pedagogische kant van dit alles nooit goed bestudeerd of in het vergeetboek geraakt. Er zit een stuk opvoedkundige traditie zowel als een stuk kultuuroverdracht in. Wie de kinderversjes niet kent, kent een cultuur niet helemaal.

Veel van wat hoogst moderne ontdekkingen op psychologisch gebied lijken, zijn oude technieken. Moderne „leer”therapie en conditionering van kinderen of hoe men het noemen mag, is wat moeders van ouds vertrouwd was: hoe kun je een kind in een speelse sfeer, geleidelijk, stap voor stap, of onbespeurd vertrouwd maken met, of wennen aan waar het bang voor is, aan wat het niet wil of niet durft of niet blijft: met een spelletje, een grapje, afleiden of een foefje. De misvormde appel wordt begeerlijk als hij een wonderlijk poppetje wordt. Wie komt er in mijn hokje, verstoppertje, doen kleine kinderen wa-

gen, wat ze anders niet durven. Zulke dingen kunnen goede moeders en echte oma's, en goede pedagogen. Het is zo oud als de weg naar Kralingen.

Wat een pedagogische taak is er dus nog voor de moderne ouder die deze taken niet overlaat aan televisie en radio, maar die zelf met zijn kind optrekt, die beseft wat de waarde is van het persoonlijke contact van het kind met de ouder die kan zingen, knutselen, verhaaltjes vertellen (niet uit een boek, maar echt ware, van bij ons op het dorp, of als ik bij mijn oma logeerde, of de bakkewagen van de buurjongen, en wat niet al). Televisie? Kunt U zelf geen schaduwbeelden maken? Moeilijk hoor en on dankbaar... na een paar keer hebben ze er al genoeg van... maar later, later vinden ze het nog wonderen. En wat ècht. Echt is voor een kind heel wat anders dan voor een volwassene. Echt is voor een kind niet dat wat gebruiks waarde heeft. Maar echt is wat best zo zou kunnen zijn, of: als het nu eens zo was. Echt is wat hun fantasie aanzet (en niet die van de volwassene, of niet die waarvan de volwassene meent dat het dat bij een kind zal doen: dan krijgt men de talloze bedenksels die op het gebied van kinderspeelgoed, kinderplaten, zogenaamd „leuke” kinderlijke versjes, enz. op de markt wordt gegoooid.

Werkende moeders hebben niet altijd tijd en zin voor dat alles en kopen gaat wel zo vlug als zelf knutselen. De moeder die uit een gezin met één kind kwam, weet ook niet veel meer van de oude liedjes, spelletjes, mogelijkheden. Zonde; er was veel goeds, bruikbaars en nuttigs in.

Vliegers plakken, poppekleertjes maken... En taal leren, begrippen leren met liedjes als „Een, twee, drie, vier, vijf”... „Naar bed naar bed zei duimelot”...

Door het verdwijnen van deze liedjes is een breuk ontstaan in de cultuur en wat krijgen wij daarvoor in de plaats? Om dit tekort aan te vullen is uiteraard de medewerking van de ouders nodig. Het persoonlijke contact van het kind met de ouders is immers voor de latere ontwikkeling van het kind van de grootste betekenis. Als de ouders hierin tekort schieten is dit fataal. Ook als het kind weinig mogelijkheden voor contact biedt mag dat geen reden zijn het er bij te laten liggen. Integendeel, juist dan is het nodig en nuttig het contact te verbeteren. De moderne pedagogiek voor afwijkende kinderen heeft ons juist geleerd dat dit mogelijk is en welke belangrijke rol de onbevangen liedjes en spelletjes hierbij kunnen hebben.

Men zoekt vaak ver wat dichtbij aanwezig is. Dat geldt ook bij het zoeken naar hulpmiddelen om de omgang met kleine geestelijk gezonde en met de gestoorde kinderen te verbeteren. Men moet het materiaal wat nog aanwezig is echter weten te gebruiken. F. Grewel

Erasmus: tegen het fanatisme

Wij herdenken dit jaar Erasmus die vijfhonderd jaar geleden werd geboren. Deze man is teveel verbonden geweest met de rumoerige omstandigheden van zijn tijd — de strijd tussen protestanten en katholieken rondom 1500 — om hem in onze tijd in elk opzicht nog een boeiend schrijver te vinden. Op een reeks brieven na, en één of twee van zijn boeken, is hij voor onze tijdgenoten eigenlijk niet goed meer te lezen. Het is interessant, het is curieus, maar niet meeslepend. Hij was ook geen grandioos schrijver en geenszins een voor alle tijden sprekende denker.

Het merkwaardige is zelfs dat het boek, waarvan iedere Nederlander vaak alleen maar de titel kent: *De Lof der Zotheid* — ook voor Erasmus een uitzonderlijke prestatie was. Zo'n boek schrijft men maar één keer. Temidden van het woedende fanatisme van zijn tijd, terwijl de strijdende geloofsovertuigingen elkaar verketterden en naar het leven stonden, zette Erasmus de hele situatie een kort moment in het felle licht van het sarcasme. Het is de lofrede op de zotheid. Het menselijke gedoe wordt door de zotheid ontleed als een wat lachwekkende affaire. In een verrukkelijke uiteenzetting van de dwaze en onverstandige achtergronden van veel gewichtigheid, opwindend en heilige ernst, levert Erasmus kritiek op zijn tijd. Maar het is de Zotheid die spreekt. En daardoor keert Erasmus de zaak nog eens om. Het is de Zotheid die de wijsheid preekt, of omgekeerd het is de wijsheid die de zotheid hanteert.

Deze diplomatie van de vreesachtige Erasmus — die het boek bovendien anoniem publiceerde, is karakteristiek voor deze eigenaardige humanist. Want in werkelijkheid was hij een doordernstige, buitengewoon beduchte, voorzichtige man. Hij vreesde zijn tijd. Voortdurend beklagt hij zich over de tumultueuze tijd waarin hij leeft. Hij noemt de zestiende eeuw: een allermisdadigste periode, de ongelukkigste en verdorvenste die men zich kan voorstellen". En de toekomst vervult hem ook van angst: „Onsterfelijke God", roept hij uit, „welk een eeuw zie ik aanbreken".

Tien dikke delen van zijn brieven bezitten we thans — het bewijs hoe hij, als was hij de eerste grote journalist van onze cultuur, met het gehele denkende deel van onze wereld in onophoudelijke verstandhouding wilde leven. Om te betogen, om uit te leggen, om te verduidelijken, om gezond verstand te verbreiden in die eeuw van hartstocht en geweld. Temidden van de betweters van zijn tijd — dat wil zeggen, vertaald in de denktrant van Erasmus: de grootste dwazen en verblinden van die eeuw,

staat deze geniale zwerver alléén als de sprekende bezinning op het risico van de geloofsijver. „De prediker der rede", noemde Jan Romein hem. „De eerste Europeaan", heet hij bij Stefan Zweig. En hij schrijft en schrijft om tot begrip, overleg, geduld op te roepen.

Als men hem voor ogen haalt: reizend en trekend, met zijn boekenkist en schrijfstift, is het alsof kort tevoren voor hem alleen de boekdrukkunst werd uitgevonden.

Hij was helemaal geen grappenmaker. Hij was in wezen pedagoog. En bovendien pedagoog in een tijd dat men niet luisteren wilde.

Om het beeld van zijn positie te verduidelijken: op hetzelfde moment dat het laatste werk van Erasmus, kort voor zijn dood, bij Froben in Bazel ter perse lag, werkt men in een ander deel van die stad aan de illegale uitgave van een jonge emigrant, een uitgeweken Fransman: de *Institutio* van Johannes Calvijn. Aan dat boek was voorlopig de toekomst.

Wat waarden humanisten in Erasmus? Er valt niet aan te tornen dat hij rooms-katholiek is gebleven en beslist een bijbels gelovig man was. Hij was een vreesachtige, omzichtige figuur. Hij had een aantal hebbelijkheden of onhebbelijkheden die wij niet sympatiek kunnen vinden. Zijn teksten zijn niet meer bruikbaar, soms waren zij dat al toen hij ze schreef. In feite koesterde Erasmus in zijn eeuw van stormachtige ontwikkelingen op sociaal, economisch en cultureel gebied een conservatief ideaal. Hij schuwde het rumoer en de twist. Hij wilde lezen en praten. Hij verlangde naar het fraaie gesprek van geleerde vrienden in de koelte van een gelommerde tuin over zaken van letteren en geest.

Dit was een onmogelijk ideaal in zijn tijd. Maar

Men kan met een kind over alles spreken — over alles. Het heeft mij dikwijls getroffen, hoe slecht de meesten de kinderen kennen, zelfs vaders en moeders hun eigen kinderen. Men hoeft voor kinderen niets te verzwijgen, onder voorwendsel dat zij klein zijn en dat het voor hen te vroeg is om te weten. Wat is dat een droevige en ongelukkige gedachte! En hoe zuiver merken de kinderen het op, dat hun ouders menen dat zij nog te klein zijn en nog niets begripen, terwijl zij alles begripen.

De volwassenen weten niet dat een kind, zelfs in de moeilijkste kwestie, een raad van buitengewone waarde kan geven.

Dostojewski
Russisch romanschrijver, 1821-1881

het betekent werkelijk zijn waarde. Hij behoort met nog een paar andere groten uit onze geschiedenis tot de Grote Onmogelijken van onze cultuur. Zij vertegenwoordigen het geweten tegen de barbarij — maar betalen er voor met hun gemoedrust, ze ontvangen alleen haat en vijandschap in hun tijd, want zij zijn niet van de „bestaande clubs”. Ze huilen niet mee met de wolven. Als ze schipperen doen zij dat niet om er beter van te worden, maar om niet voortijdig verpletterd te worden.

Het zijn de critici op een ongelegen moment: de dichter van de Reinaert, Erasmus, Multatuli. De grote bewegingen van hun tijd gaan geërgd aan hen voorbij. Ze hebben niets aan ze. Maar wij bewonderen in deze onmogelijken en met name in Erasmus, de mentaliteit van de redelijkheid, van het geduld, van de eerbied voor de menselijke waardigheid.

Erasmus vertegenwoordigt in zijn eeuw de hoogste vorm van nobele verdraagzaamheid waartoe het Christendom van zijn dagen in staat was, of beter — want hij was een uitzonderlijk man: waartoe zijn tijd niet in staat was. Wij bewonderen in Erasmus dat hij alléén wilde staan, de verwijten van alle kanten verdroeg, doordat hij een vrij, redelijk mens wilde zijn en daarmee bewees dat het geloof in het gezonde verstand, in de verdraagzaamheid, in menselijkheid de inhoud van een heel leven kan zijn.

P. Spigt

*Wees welkom, schone dageraad,
Die uit een gulden kamer gaat
Met glans van heldre stralen!
'k Ontsluit mijn venster voor uw licht
Om met een vrolijk aangezicht
U min'lijk in te halen.*

Jan Luiken

Nederlands dichter en graveur, 1649-1712

Over de menselijke waardigheid

Een vertaling van de beroemde rede van Pico della Mirandola door dr. J. Hemelrijk.

Deze prachtige uitgave mag in geen enkele humanistische bibliotheek ontbreken

56 pagina's

f 6.90

Bestellingen door storting of overschrijving van f 6,90 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met opgave van het bestelde.

ORIËNTATIE

serie A: *Huwelijk en gezin*

- 1 verkering en verloving
- 2 trouwen
- 3 gezinsvorming en opvoeding
- 4 het gemengde huwelijk
- 5 gezin en maatschappij

serie B: *De mens en zijn wereld*

- 1 atoom en kosmos
- 2 existentie
- 3 evolutie
- 4 autonomie
- 5 relativiteit

serie C: *Aziatische godsdiensten*

- 1 islaam
- 2 confucianisme/taoisme
- 3 hindoeïsme
- * 4 boeddhisme
- 5 zen-boeddhisme

serie D: *Wereldproblemen*

- 1 het bevolkingsvraagstuk
- 2 welvaart-armoede
- 3 oorlog-vrede
- 4 het rassenvraagstuk
- * 5 communisme en democratie

* deze deeltjes zullen in de loop van 1969 verschijnen.

prijs per serie f 2,50

deze series bevatten ieder vijf helder geschreven deeltjes, die uitstekend kunnen dienen als uitgangspunt in gespreksgroepen.

ieder deeltje telt ongeveer 24 blz.

bestellingen bij voorkeur door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht met gelijktijdige vermelding van letter en nummer van de gewenste brochure op de girokaart.

Van week tot week

Hilversum II (radio)

6 juli 1969, 9.45—10.00 uur: J. Houtgast: Het begin van alles.